

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ
ХУЗУРИДАГИ ОЛИЙ АТТЕСТАЦИЯ КОМИССИЯСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАҲСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**И.М.ГУБКИН НОМИДАГИ (МТУ) РОССИЯ ДАВЛАТ НЕФТ ВА ГАЗ
УНИВЕРСИТЕТИНИНГ ТОШКЕНТ ШАҲРИДАГИ ФИЛИАЛИ**

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

И.М.Губкин номидаги (МТУ) Россия давлат нефт ва газ университетининг
Тошкент шаҳридаги Филиали
ижрочи директори

А.Магрупов

“КЕЛИШИЛГАН”

**Ўзбекистон Республикаси Вазирлар
Маҳкамаси хузurидаги Олий
аттестация комиссияси раиси**

А.Т.Юсупов

2020 й.

Техника фанлари бўйича

**05.10.02 – “Фавқулодда ҳолатларда хавфсизлик. Ёнғин, саноат, ядро ва
радиация хавфсизлиги” (техника фанлари) ихтисослиги бўйича
малакавий имтиҳон**

ДАСТУРИ

Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2020
йил «30 » январ 275-сонли қарори билан тасдиқланган

Тошкент – 2020

КИРИШ

Мазкур дастур «Таълим тўғрисидаги» қонун, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 16 февралдаги ПФ-4958-сон «Олий ўкув юртидан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармони, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг 2017 йил 22 майдаги 304-сон «Олий ўкув юртидан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори ҳамда олиб борилаётган ислоҳотлар самарасини янада ошириш, давлат ва жамият ривожини янги босқичга кўтариш, ҳаётнинг барча соҳаларини либераллаштириш, мамлакатимизни модернизация қилиш бўйича энг муҳим устувор йўналишлар асосида тайёрланган.

Талабгор қўриб чиқилаётган жараёнларга таъсир этувчи омилларнинг ўзаро диалектик боғлиқлиги ва физик моҳиятини тўла англаб етишга қаратилган билимлар, қоидалар ва илмий масалалар бўйича саволларни чуқур ўрганишни режалаштириши лозим.

АСОСИЙ ҚИСМ

1. ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДА ХАВФСИЗЛИК

1.1. Ҳаётий фаолият хавфсизлиги

Шахсий хавфсизликни таъминлаш ва саломатликни сақлаш. Ҳаёт хавфсизлигининг асосий тушунчалари. Яшаш муҳити, «техно» соҳаси. Хавфли вазият. Таваккалчилик, таваккалчилик турлари. Ҳозирги замон инсон муҳитининг салбий омиллари. Инсон фаолиятининг саноат, табиий ва шаҳар атрофи ҳолатига салбий таъсири. Фавқулодда вазиятларнинг юзага келиши.

Саломатлик ҳакида умумий тушунчалар. Соғломлаштириш омилларини ўрганиш. Режим тушунчаси. Шахсий гигиена. Автомобил фаолиятининг инсон саломатлигига таъсири. Шахсий хавфсизликни таъминлаш ва фавқулодда вазиятда саломатликни сақлаш. Табиий келиб чиқиши, фавқулодда вазиятлар таснифи, техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар таснифи. Ижтимоий хавфларнинг умумий хусусиятлари

Хавфли ишлаб чиқариш обьекти. Замонавий қирғин воситалари. Радиацион авария ҳолатидаги хулқ-атвор қоидалари. Кимёвий авария ҳолатидаги хулқ-атвор қоидалари. Хавфли кимёвий моддалар билан заҳарланганда хулқ-атвор қоидалари

1.2. Фавқулодда вазиятларни башорат қилиш

Фавқулодда вазиятларни прогнозлашнинг назарий асослари: таъсир моделининг умумий қоидалари, иншоотларни йўқ қилиш ва одамларни йўқ қилиш қонунлари фавқулодда вазиятлар мониторинги. Кузатиш ва бошқариш тизимлари тушунчаси. Фавқулодда вазиятларнинг рискларини баҳолаш. Хавфни аниқлаш ва хавфни баҳолаш асослари, инсон-тайёрланган хавф манбалари ва типик баҳтсиз ҳодисалар рўйхати.

Заарланган ҳудудлардаги биноларнинг вайрон бўлиши натижасида ҳосил бўлган қолдиқлар. Бинонинг тарқалиши оралиғи. Блокировкаларнинг тузилиши ва ҳажм-масса характеристикалари. Ботиқлик кўрсаткичлари.

Табиий характердаги фавқулодда вазиятларни прогноз қилиш. Сел сув тошқинини башорат қилиш методикаси. Гидравлик иншоотларни йўқ қилишдан катастрофик сув тошқинлари юз берганда муҳандислик ҳолатини башорат қилиш методикаси.

Сув тошқинларининг еҳтимолий оқибатларини баҳолаш ва аҳолини муҳофаза қилиш тадбирларини режалаштириш учун дастлабки маълумотларни тайёрлаш. Лойиханинг ҳаракат ва трансформация жараёнини прогнозлаш.

Зилзила майдонларидаги вазиятни башорат қилиш асослари.

Портлаш билан содир бўлган саноат ҳодисалари ҳолатидаги вазиятни тахмин қилиш, ёнғин-портлаш хавфли обьектларда содир бўлган авариялар ҳолатидаги вазиятни тахмин қилиш.

Еҳтимолий фавқулодда вазиятларни тугатиш учун зарур куч ва воситаларни ҳисоблаш.

1.3. Фавқулодда вазиятларда аҳоли ва иншоотларни муҳофаза қилиш

Фавқулодда вазиятларда аҳолини ва хўжалик обектларини муҳофаза қилиш. Аҳолини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунчилик. Хавфли зоналар ва фаолият зоналари тушунчалари, уларнинг ўзаро жойлашиши мумкин бўлган вариантлар. Фаолият соҳаларида хавфларни камайтириш тамойиллари. Ҳаётий фаолият соҳаларида хавфсизликни амалга ошириш усуллари.

Фавқулодда вазиятларда иқтисодий обьектларнинг барқарорлиги, тамойиллари ва барқарорлигини ошириш йўллари. Ходимлар хавфсизлигини яхшилаш йўллари. Муҳандислик-техник мажмуаси ва обьектларни бошқариш тизими барқарорлигини ошириш чора-тадбирлари. Саноат ва фуқаролик обьектларига меъёрий ҳужжатлар талаблари.

Фавқулодда вазиятларда аҳолини муҳофаза қилишнинг асосий тамойиллари ва усуллари. Фавқулодда вазиятлар ва замонавий қирғин воситаларидан ҳимоя қилиш чора-тадбирлари. Тинчлик даврида ва уруш давридаги шароитда аҳолини муҳандислик ҳимояси. Аҳолини эвакуация қилиш тадбирларини ташкил этиш. Фавқулодда вазиятларда биринчи ёрдам кўрсатиш. Ижтимоий характердаги фавқулодда вазиятлар

Фавқулодда вазиятларнинг психологик жиҳатлари. Фавқулодда вазиятларда жабрланганларга шошилинч психологик ёрдам кўрсатиш. Шахснинг фавқулодда вазиятларга психологик тайёргарлик даражаси.

Аҳоли ва ҳудудларни муҳофаза қилишни ташкил этиш. Ҳимоя иншоотлари, бошпаналар. Пана жойлар. Фавқулодда вазиятларда ходимлар ва аҳоли учун бошпана ташкил этиш обьектнинг профилига қараб тикилган ҳодисаларнинг ўзига хос хусусиятлари. Шахсий ва жамоавий ҳимоя воситалари.

Ишлаб чиқариш обьектларида табиий оғатлар, ёнғинлар, авариялар ва портлашлар содир бўлганда аҳолини муҳофаза қилиш. Зилзилалар юз

берганда ташкилий-амалий хавфсизлик чоралари. Ўрмон ва дашт ёнғинлари билан одамларнинг хатти-ҳаракати, ҳижоб боғларини ёқишида. Олдини олиш ва одамларни ёнғинлардан ҳимоя қилиш йўллари.

Гидрологик фавқулодда вазиятлар. Сув тошқинлари ва гидрологик авариялар вақтида бино ва объектларни вайрон бўлиши. Сув тошқинлари пайтида одамларнинг хулқ-атвори. Геологик хавфлар. Метеорологик ва агрометеорологик хавфли ҳодиса.

Оммавий тартибсизликлар ва террорчилик ҳаракатлари билан боғлиқ хавфли вазиятлар. Аҳолининг таҳдид ёки шунга ўхшаш ҳолатлардаги ҳаракатлари.

Фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш чора-тадбирлари. Аҳолини хабардор қилиш: алоқа ва хабар беришни ташкил етиш. Хавфсизлик ишлаб чиқаришни бошқаришининг автоматик ва автоматлаштирилган тизимларини жорий етиш. Фавқулодда вазиятларни бартараф етиш. Шошилинч қутқарув операцияларини ташкил етиш ва ўтказиш асослари.

2. ЁНҒИН ХАВФСИЗЛИГИ

2.1. Ёнғин хавфсизлиги мақсад ва вазифалар

Ёнғин хавфсизлигининг илмий-техник таъминоти. Ёнғин хавфсизлиги тизими, унинг ташкилий тузилиши, Конунчилик ва меъёрий база, бино ва биноларни портлаш ва ёнғин хавфи бўйича таснифлаш. Ёнғинни автоматлаштиришни қўллаш учун зарур бўлган хусусиятларнинг сифат хусусиятлари. Ёнғин эвакуация режаларига қўйиладиган талаблар. Мақсади, ривожланиш тенденциялари ва автоматик ёнғин «signal» тизимлари кўлами ва ёнғин «signal» тизимлари. «Signal» тизимларининг умумий қурилмаси ва ишлаш принсиби. Ёнғин ва хавфсизлик «signal» тизимлари ва уларнинг элементларини лойиҳалаш. Ёнғин ўчириш тизимларини назорат қилиш сигналларини шакллантириш, тутун чиқариш, объектнинг ёнғин ва муҳандислик ускуналарида одамларни хабардор қилиш. Ёнғин пайтида огоҳлантириш тизимлари ва одамларни эвакуация қилиш. Ёнғинга қарши сув таъминоти, мақсади, кўлами, ривожланиш тенденциялари, таснифи, хусусиятлари. Ёнғинни ўчириш тизими.

2.2. Ёниш ва портлашлар назарияси

Ёнишнинг физик-кимёвий асослари. Ёниш назарияси. Портлашлар, портлашлар турлари, физик ва кимёвий портлашлар. портлашларнинг модда зичлиги, кимёвий реаксиялар турлари, энергия ва қувват, зарб тўлқин шакли, пулс давомийлиги бўйича таснифи.

Босим остида ишлайдиган қувирлар, уларнинг тузилиши ва қувирларнинг хавфсиз ишлашини таъминлашнинг умумий тамойиллари. Компрессор агрегатларини лойиҳалаш тамойиллари ва асосий хусусиятлари. Ҳаво компрессор қурилмаларини муаммосиз ишлатиш шартлари

Иситиш ва ишлаб чиқариш қозонларида иссиқлик энергиясини ишлаб чиқариш технологияси. Қозонхоналарнинг ишлаш хавфсизлиги. Корхонанинг газ иншоотлари, ин-уй газ иншоотлари, хавфсиз ишлаш шароитлари. Газ қувурлари ва газ қурилмаларида ишлатиладиган ҳимоя, сигнализация автоматик қурилмалари ва қурилмалари.

Хавфсизлик клапанлари. Корхонада газни хавфсиз ишга тушириш ва саноат печларини ишлатиш шартлари. Газ соҳасидаги аварияларнинг олдини олиш, маҳаллийлаштириш ва бартараф етиш.

Ёнувчи моддаларнинг портлаш ва ёнгин хавфи физик-кимёвий кўрсаткичлари.

2.3. Технологик жараёнларнинг ёнгин хавфсизлиги

Ёнгин ва портлаш хавфли ишлаб чиқариш объектлари, технологик жараёнлар ва ёнгинга хавфли тармоқлар учун ускуналар технологиясининг назарий асослари. Технологик жараёнларни ёнгин хавфи таҳлили усули. Сабаблари ва ёнувчан моддаларнинг тўғри ишлайдиган ва шикастланган технологик жиҳозлардан ёнгин чиқиш хавфи.

Портлаш ва ёнгин хавфи учун бинолар ва бинолар тоифалари таърифи. Ўт олдиришнинг ишлаб чиқариш манбалари ёнгиннинг тарқалиш йўллари. Ишлаб чиқаришда ёнувчи моддалар ва материаллар микдорини чеклаш. Жараён ускуналарида ёнгинга қарши воситалар.

Типик технологик жараёнларнинг ёнгин хавфи ва ёнгиндан ҳимоялаш. Машинасозлик, нефт ва нефт маҳсулотларини ишлаб чиқариш, саклаш ва қайта ишлаш учун ёнгин хавфсизлиги технологиялари. Лойиҳанинг технологик қисмини ёнгин-техник экспертизаси ва жорий ишлаб чиқариш технологик жиҳозларини ёнгин-техник текширувининг хусусиятлари.

Қурилишда ёнгин хавфсизлиги. Ёнгин хавфсизлигига ёрдам берувчи биноларни ички режалаштириш тамойиллари. Ёнгин тўсиқлари, уларни жойлаштириш ва лойиҳалаш йўналишлари. Саноат корхоналарининг бош режалари, шаҳар ва посёлкаларни режалаштириш ва ривожлантириш бўйича ёнгин хавфсизлиги талаблари. Ёнгин содир бўлганда бино ва иншоотларда одамлар хавфсизлигини таъминлаш муаммолари. Одамларни бино ва иншоотлардан хавфсиз эвакуация қилишни таъминлаш: қочириш йўллари ва чиқишлар.

2.4. Ёнгин ускуналари ва тактикаси

Қутқарув, ўз-ўзини қутқариш ва устувор қутқарув операцияларини ўтказиш. Ёнгин шланглар ва енг асослари. Сув олиш ва таъминлаш учун ускуналар. Ёнгин насослари. Ҳаво-механик кўпик ишлаб чиқариш қурилмалари. Кислород компрессорлари. Зарядлаш станцияси. Ёнгин юк машиналари, самолётлар, вертолётлар, поездлар, кемалар, моторли насослар: уларнинг мақсади ва кўлами.

Ёнгинларнинг турлари ва таснифи. Ёнгинларни маҳаллийлаштириш ва тугатишнинг назарий асослари. Ёнгинларни турли ўт ўчириш воситалари билан ўчириш кучлари ва воситаларини ҳисоблаш. Ёнгинга қарши вазиятни башорат қилиш асослари. Ёнгинга қарши курашни бошқариш. Очиқ жойларда, бино, иншоот ва транспортда ёнгинларга қарши кураш тактикаси. Юқори заҳарли моддалар чиқиндиларини ёнгин ускуналари ёрдамида зарарсизлантириш. Портловчи моддалар мавжуд бўлган объектларда ёнгин содир бўлганда фавқулодда қутқарув операциялари. Ёнгин ва авариялар курбонларига биринчи ёрдам кўрсатиш асослари.

2.5. Ёнғин ва портлашдан ҳимоя

Ёнғин хавфли омилларининг ходимлар ва аҳолига таъсир етиш еҳтимолини аниқлаш. Маҳаллийлаштириш ва ёнғинларни ўчириш воситалари, технологик жиҳозларни портлашдан ҳимоялаш, яшиндан ҳимоялаш. Портлаш ва ёнғинларнинг олдини олиш. Портловчи моддалар ва портловчи қурилмалар таснифи. Пиротехника ишларини ташкил етиш. Пиротехника ишларини олиб боришда хавфсизлик чоралари. Ёнғин ва портловчи ишлар бўйича хабарнома. Портловчи материалларни ташиш, сақлаш, ҳисобга олиш ва етказиб бериш.

Бинолар, иншоотлар ва уларнинг ўтга чидамлилик турлари, хоссалари, асосий қурилиш материалларини ишлаб чиқариш ва улардан фойдаланиш хусусиятлари қурилиш материалларининг ёнғин-техник хусусиятлари, уларни баҳолаш усуслари. Ёнғин шароитида қурилиш материалларининг харакати. Биноларнинг фазовий-режалаштириш ечимлари ва структуравий схемалари. Юк кўтарувчи ва ихота қурилиш конструкциялари. Зинапояларнинг турлари ва дизайнлари.

Ёнғинга чидамлилик: қурилиш конструкцияларининг ёнғинга чидамлилик чегараси ва уларнинг ёнғинга хавфлилик синфи, уларни аниқлаш усуслари. Ёнғин шароитида юк кўтарувчи ва ёпувчи металл, ёғоч ва темирбетон қурилиш конструкцияларининг харакати ва уларнинг ўтга чидамлилигини ошириш йўллари. Биноларнинг ёнғинга чидамлилик даражаси, бино ва иншоотларнинг таркибий ва функционал ёнғин хавфлилиги синфи. Ёнғин шароитида бино ва иншоотларнинг харакати.

2.6. Ёнғин ва ишлаб чиқариш автоматикаси

Мулоқотнинг ахборот асослари. Телефон алоқаси ва унинг асосий элементлари. Автоматик телефон алоқаси. 101-махсус алоқа тармоғини ташкил етиш. Фавқулодда алоқа. Радиотўлқинлар қурилмаси ва ишлаш принципи. Ёнғиндан сақлаш алоқа хизматини ташкил етиш. Маълумотлар тармоғи автоматлаштирилган алоқа тизимлари ва ёнғиндан ҳимоялашни оператив бошқариш.

Жараён параметрларини кузатиш учун асосий қурилмаларнинг ишлаш принциплари ва характеристикалари. Портловчи газлар ва буғларнинг анализаторлари. Автоматик фавқулодда вазиятлардан ҳимоя қилиш тизимлари.

Ёнғинни аниқлаш тизими. Ёнғиннинг асосий ахборот параметрлари ва уларни ёнғин детекторлари томонидан конвертация қилиш хусусиятлари. Биноларда ёнғинни очиш вақти ва ёнғин аниқловчиларининг қоидалари. Ёнғинни бошқариш қурилмаларининг асосий вазифалари ва хусусиятлари.

Ёнғинни ўчириш тизимлари. Автоматик ўт ўчириш тизимларининг кўлами ва самарадорлиги. Сув ва кўпикли ёнғинни ўчириш тизимларининг гидравлик ҳисоби. Газ, аерозол ва қуқунли ўт ўчириш тизимларини ҳисоблаш. Модулли ўт ўчириш тизимларини қуриш ва ҳисоблаш хусусиятлари юқори аҳамиятга ега бўлган кўп функцияли биноларни автоматик ёнғиндан ҳимоялаш. Ёнғинни автоматлаштиришни ривожлантириш, ишлаб чиқариш, кўллаш, лойихалаш ва фаолиятини тартибга солувчи меъёрий ҳужжатлар

3. САНОАТ ХАВФСИЗЛИГИ

3.1. Саноат хавфсизлиги асослари

Хавфли ишлаб чиқариш обьекти. Хавфли ишлаб чиқариш обьектларида инсон ҳалокатларининг салбий таъсирига одамлар ва атроф-муҳитнинг заифлиги. Хавфсизлик тизими. Саноат хавфсизлигини давлат томонидан тартибга солиш масалаларини тартибга соловчи Қонунчилик ва бошқа норматив-хуқуқий ҳужжатлар.

Давлат саноат хавфсизлиги тизими хавфли ишлаб чиқариш обьектлари учун асосий саноат хавфсизлиги талаблари хавфли ишлаб чиқариш обьектини лойихалаш, қуриш ва ишга тушириш учун саноат хавфсизлиги талаблари. Хавфли ишлаб чиқариш обьектида авария оқибатларини маҳаллийлаштириш ва бартараф етиш, аварияларни ўрганиш бўйича ҳаракатларга тайёрлик учун саноат хавфсизлиги талаблари. Хавфли ишлаб чиқариш обьектида авария сабабларини техник жиҳатдан текшириш.

Хавфли ишлаб чиқариш обьектларини рўйхатдан ўтказиш. Саноат хавфсизлиги соҳасида лицензиялаш. Сертификатлаштириш. Хавфли ишлаб чиқариш обьектида ишлатиладиган техник қурилмаларга қўйиладиган талаблар.

Хавфли ишлаб чиқариш обьектларини ҳисобга олиш ва аниқлаш. Саноат хавфсизлиги экспертизаси. Саноат хавфсизлиги талабларига риоя етилиши устидан ишлаб чиқариш назорати. Саноат хавфсизлиги декларацияси. Хавфли ишлаб чиқариш обьектининг саноат хавфсизлиги декларациясини тузиш.

3.2. Ишлаб чиқариш хавфсизлиги

Таҳликали таҳлил тушунчаси. Хавфли ва заарли ишлаб чиқариш омиллари. Объектларни таҳликали баҳолаш чораси сифатида туркумлаш ва таснифлаш. Саноат жароҳатларининг асосий тушунчалари, таҳлил усуслари ва олдини олиш.

Технологик жараённи ишлаб чиқиши, лойихалаш ҳужжатлари, техник шартлар ва ҳужжатларни ишлаб чиқиши, асбоб-ускуналар, бошқарув ва фавқулодда вазиятларнинг ишончли турларини танлаш ҳамда ишлаб чиқариш жараёнида ишлатиш босқичларида хавфсизлик.

Ускуналарни танлаш ва лойихалашга қўйиладиган умумий талаблар. Техника хавфсизлигини таъминлашга қўйиладиган талаблар. Жиҳозларнинг эскириши, унинг хавфсизлигига таъсири. Ишлаб чиқариш ускуналарининг ҳимоя воситалари

Электр токининг инсон организмига таъсири. Турли электр тармоқларида электр токи уриши хавфининг таҳлили. электр қурилмаларида ишлатиладиган ҳимоя қурилмалари.

Юк кўтариш машиналарининг ишлаш хавфсизлиги. Омбор, юклаш ва тушириш операциялари хавфсизлиги. Юк кўтариш машиналарининг типик дизайнлари, қурилмага қўйиладиган талаблар ва хавфсиз ишлаш. Юк кўтариш машиналарини техник кўрикдан ўтказиш, ишлашини ташкил етиш ва назорат қилиш.

4. ЯДРО ВА РАДИАЦИОН ХАВФСИЗЛИК

Ядро ва радиацион хавфсизликни таъминлашнинг асосий тамойиллари. Радиацион хавфсизликни давлат томонидан тартибга солиш масалаларини тартибга соловчи қонунчилик ва бошқа норматив-хуқуқий хужжатлар, радиацион манбалар хавфсизлигини таъминлашнинг умумий қоидалари. Радиацион вазият ва уни тавсифловчи таҳдид ва хавф-хатарларни шакллантиришнинг асосий манбалари.

Атроф-муҳитнинг радиацион ифлосланиш даражасини тартибга солиш. Ионлаштирувчи нурланиш манбалари ва таъсири ҳамда радиацион майдон таснифи. Ионловчи нурланиш таъсирининг дозавий баҳолари. Қишлоқ хўжалик ўсимликлари, ҳайвонлари ва одамларига ток юкламасини шакллантириш ва ҳисоблаш тамойиллари.

Аниқлашнинг физик-техник асослари. ионловчи нурланишни рўйхатга олиш ва назорат қилиш. Дозиметрларнинг турлари, уларнинг ҳаракат механизми. Радиацион мониторингни метрологик таъминоти.

Ташкилотда радиоактив моддалар ва радиоактив чиқиндиларни ҳисобга олиш ва назорат қилишнинг асосий қоидалари. Радиоактив моддалар ва радиоактив чиқиндиларни давлат рўйхатидан ўtkазиш ва назорат қилиш. Радиациявий хавфсизликнинг асосий санитария қоидалари. Ионлаштирувчи нурланишнинг техноген манбалари ишлаганда ходимлар ва аҳолининг радиацион хавфсизлиги, радиациянинг табиий ва тиббий манбаларига таъсир этганда радиацион хавфсизлик.

05.10.02-Фавқулодда ҳолатларда хавфсизлик. Ёнғин, саноат, ядро ва радиация хавфсизлиги ихтисослиги бўйича малакавий имтиҳон САВОЛЛАРИ

1. Фавқулодда вазиятларни пайдо бўлиши ва ривожланишини огоҳлантириш.
2. Фавқулодда вазиятлар туфайли юзага келган талофатларни камайтириш, фавқулодда вазиятлар оқибатини бартараф қилиш.
3. Аҳоли ва худудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тизими, Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва Вазирлар Маҳкамаси қарорларининг талаблари, аҳолини фавқулодда вазиятлардан муҳофазаланишга ўргатишни ташкил этиш йўллари ва услубиётлари.
4. Фуқаро муҳофазаси тўғрисида умумий маълумотлар, маҳсус терминология. Фуқаро муҳофазасининг замонавий концепсияси.
5. Ўзбекистон Республикасида фуқаро муҳофазаси. Ўзбекистон Республикасида “Фуқаро муҳофазаси”нинг хуқуқий ва ташкилий асослари
6. 1999 йил 20 февралдаги “Аҳоли ва худудларни техноген ва табиий тусдаги фавқулодда вазиятлардан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги ва 2000 йил 26 майдаги “Фуқаро ҳимояси тўғрисида”ги қонунлари.
7. Ўзбекистон Республикасида фуқаро муҳофазасининг ташкилий асослари.
8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг 1997 йил 23 декабрдаги «Ўзбекистон Республикасида фавқулодда вазиятларни огоҳлантириш ва улардаги ҳатти-ҳаракатлар ҳақида Давлат системаси тўғрисида»ги 558-сонли қарори.

9. Ўзбекистон Республикаси фуқаро муҳофазаси ташкилий тузилмалари схемаси.

10. Фавқулодда вазиятларда Ўзбекистон Республикаси президенти ва бош вазирининг вазифалари функциялари.

11. Фуқаро муҳофазасининг юқори ва қуий тузилмалари ва уларнинг вазифалари.

12. Фавқулодда вазиятлар ва уларнинг хусусиятлари.

13. Фавқулодда вазият, унинг турлари ва характеристикалари.

14. Инсоният тарихида содир бўлган фавқулодда вазиятлар ва уларнинг оқибатлари.

15. Табиий ва Техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар.

16. Геологик хавфли жараёнлар. Зилзилалар, сув тошқинлари, селлар, кўчкилар, ўририлишлар ва улар содир бўлганда аҳоли ҳаракати ҳамда оқибатларини бартараф этиш.

17. Техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар ҳақида маълумот. Ишлаб чиқаришда, иш жойларида, атом энергетикаси корхоналарида, кимёвий корхоналарда ва транспорт воситаларида авариялар.

18. Экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар тўғрисида.

19. Курғоқчилик, атмосфера ҳавосининг экстремал ифлосланиши, ичимлик суви танқислиги, кислотали зоналар, тупроқ таркиби кескин ўзгариши ва улар қарши кураш.

20. Эпидемик, эпизоотис ва эпифитотик ҳолатлар ҳақида маълумот. Вабо, ўлат, грипплар, сибир язваси, вируслар (ОИТС, ЕБОЛА) келиб чиқиши сабаблари ва уларнинг олдини олиш.

21. Замонавий оммавий қирғин қуроллари. Уларнинг турлари ва характеристикалари ҳақида маълумот. Улардан ҳимояланиш воситалари.

22. Замонавий кимёвий қирғин қуроллари ҳақида маълумот. Кимёвий қирғин қуроллари турлари ҳамда уларнинг аҳоли ва худудларга таъсири.

23. Кимёвий қирғин қуролларидан ҳимояланиш. Биологик замонавий оммавий қирғин қуроллари ҳақида маълумот. Биологик қуроллар қўлланилганда ундан ҳимояланиш воситалари ва усуллари.

24. Радиоактив оммавий қирғин қуроллари ҳақида маълумот. Радиоактив моддалар турлари, характеристикалари, улардан ҳимояланиш воситалари ва усуллари.

25. Атом энергетикасида ишлаб чиқариш корхоналарида фуқаро муҳофазаси.

26. Атом энергетикасини қўллашда содир бўлувчи “фавқулодда вазиятлар”.

27. Ўзбекистон Республикасида атом энергетикасини ривожлантириш чора тадбирлари.

28. Атом энергетикаси ишлаш принципи афзаллик ва камчиликлари. Замонавий атом энергетикаси ва унда юз берган авария сабаблари ва оқибатлари.

29. Фавқулодда вазиятларда иқтисодиёт тармоқларида фуқаролар муҳофазасини ташкил этиш.

30. Ишлаб чиқариш корхоналарида фуқаро муҳофазаси тузилмалари.

31. Корхонани ва ишчиларни фавқулодда вазиятларга тайёрлаш.

32. Фавқулодда вазият юз берганда корхона барқарорлигини таъминлаш учун амалга ошириладиган ишлар.
33. Фавқулодда вазиятлар хабар бериш ва қутқарув ишлари.
34. Шаҳсий ва жамоавий ҳимоя воситалари. Шлемлар, қулоқчинлар, газ никоблар-уларнинг турлари, ёнгин вақтида кийиладиган махсус кийимлар, бош ҳимоя кийимлар ва бошқалар билам танишиш.
35. Фавқулодда вазиятлар хавф солганда ва содир бўлганда хабар бериш тизими.
36. Автоматик хабар бериш тизимлари ишлаш принципи.
37. Ўзбекистон Республикасида ишлатилаётган хабар бериш тизимлари турлари ва характеристикалари.
38. Фавқулодда вазиятларда қидирув ишларини ташкил етиш.
39. Кутқарув ишларини ташкил етишнинг ўзига хос хусусиятлари.
40. Қидирув-кутқарув ишларини амалга ошириш тоифалари.
41. Қидирув ва кутқарув ишларида қўлланиладиган замонавий техникалар.

Баҳолаш мезони.

Энг юкори балл – 100 балл.

Саралаш балл – 56 балл

56 баллдан – 70 баллгacha ($70 - 55\%$) – қониқарли

71 баллдан – 85 баллгacha ($71 - 85,9\%$) – яхши

86 баллдан – 100 баллгacha ($86 - 100\%$) – аъло

Ўқув услугий адабиётлар ва электрон таълим ресурслари рўйхати:

Асосий адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга қурамиз. Тошкент, «Ўзбекистон», 2017 йил, 488 бет.
2. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, «Ўзбекистон», 2016 йил, 56 бет.
3. Мирзиёев Ш.М. Конун устворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш-юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Тошкент, «Ўзбекистон», 2017 йил
4. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг №ПФ 4947 сонли фармони, 7 феврал 2017йил. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”
5. Ўзбекистон Республикасининг “Аҳолини ва худудларни табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонуни. 20.08.1999 й.

6. Ўзбекистон Республикасининг “Хавфли ишлаб чиқариш объектларининг саноат хавфсизлиги тўғрисида”ги қонуни. 28.09.2006 й.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг 27.10.1998 йилдаги “Табиий, техноген ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятларнинг таснифи тўғрисида”ги 455-сонли қарори.

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг 24.08.2011 йилдаги “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 242-сонли қарори.

9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг 28.12.2017 йилдаги “Табиий, техноген ва экологик хусусиятли фавқулодда вазиятлар мониторинги ва прогнозлаш ягона тизими тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 1027-сонли қарори.

10. Ўзбекистон Республикасининг 26.12.2008 йилдаги “Кутқарув хизмати ва кутқарувчи мақоми тўғрисида”ги қонуни.

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 5 январь қунидаги “Кутқарув хизматлари ва кутқарув тузилмаларини фавқулодда вазиятларни бартараф этишга жалб қилиш тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 2-сонли қарори.

12. Федорук В.С, Рябшев А.И, Тикунов К.Б, Залозный В.В. Безопасность ведения спасательных работ. Книга 2. Безопасность ведения спасательных работ при чрезвычайных ситуациях природного характера. Учебное пособие. – Новогорск: АГЗ, 2000.

13. Белов С.В, Ильницкая А.В, Козьяков А.Ф. и др. Безопасность жизнедеятельности. Учебник для вузов. Под общ. ред. С.В.Белова. 4-е изд. М.: Высшая школа. 2008. - 606 с.

14. Мастрюков Б.С. Безопасность в чрезвычайных ситуациях: Учебник для вузов. М.: Изд. центр «Академия», 2013- 336 с.

15. Юртушкин В.И. Чрезвычайные ситуации: защита населения и территорий. Учеб. пособие. М.: КНОРУС, 2012. - 364 с.

16. В.А. Пучкова. Гражданская оборона. - Учебник. – М.: МЧС России, 2014. – 499 с.

17. Баринов А.В. Чрезвычайные ситуации природного характера и защита от них. М. 2003.

18. Губанов В.М, Михайлов Л.А, Соломин В.П. Чрезвычайные ситуации социального характера и защита от них. М.2007.с.38-54.

19. Мастрюков Б.С. Опасные ситуации техногенного характера и защита от них. М.:Изд. Центр «Академия», 2009 с. 106-110.

20. Шахраманъян М.А, Нигметов Г.М, Ларионов В.И. и др. Совершенствование и развитие системы мониторинга и прогнозирования

чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера на территории России. М.: ВНИИ ГОЧС, 1998, 116 с.

21. Ахолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг хуқуқий асослари (меъёрий-хуқуқий ҳужжатлар тўплами). I том. - 2007.- 328 б.

22. Ахолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг хуқуқий асослари (меъёрий-хуқуқий ҳужжатлар тўплами). II том. - 2012.-368 б.

23. Абдуллабеков Қ.Н., Ильясова З.Ф. Фавқулодда вазиятлар тарихидан: зилзила. Тошкент, ФМИ кичик босмахонаси, 2016. - 164 б.

Кўшимча адабиётлар:

24. Михайлов, Ю.М. Пожарная безопасность в офисе. Ю.М.Михайлов. М.: Альфа- Пресс. 2013.

25. Михайлов, Ю.М. Пожарная безопасность учреждений социального обслуживания Ю.М. Михайлов. М.: Альфа-Пресс. 2013.

26. Собурь. СВ. Пожарная безопасность предприятия: Курс пожарно-технического минимума: Учебно-справочное пособие. М.: ПожКнига. 2012

27. Собурь С.В. Пожарная безопасность объектов электроэнергетики. Вологда: Инфра-Инженерия, 2016.

28. Азимов Х.Г, Махмудов С.С. Замонавий радиацион, кимёвий ва биологик (бактериологик) кузатув асбоблари ва шахсий ҳимоя воситаларини ишлатиш. Услубий қўлланма. - Тошкент, 2012. - 60 б.

29. Шарипов Б, Гуломов Ф, Жуманиёзов М, Иногамов Ф. Рекомендации по вопросам гражданской защиты, предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера. - Ташкент, 2007. - 152 с.

30. Курбанбаев Ш.Э. Магрупов А.М., Сулейманов А.А. Степень риска энергетической зависимости обеспечения безопасности от опасного фактора Илмий-амалий анжуман материаллари «Давлат ёнғин хавфсизлиги хизматидаги ислохотлар - янги босқичга қадам», ЎзР. ИИВ ЁХИ - Тошкент, 2018, - С. 76-79.

31. Earthquake and Engineering seismology. International Handbook, Part A., B, LONDON, 2003, 1500 p.

Электрон таълим ресурслари:

32. <https://lex.uz>-Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари, маълумотлари миллий базаси.

33. <https://studme.org/>- ўқув материаллар портали.

34. http://ohrana-bgd.ru/bgdobsh/bgdobsh1_32.html- ахборот ресурс портали.

35. <https://www.fvv.uz/>- Ўзбекистон Республикаси Фавқулотда Вазиятлар Вазирлиги расмий сайти

36. <http://www.obzh.ru/pre/1-2.html> -электрон үқув қўлланма
37. <http://ziyonet.uz> –Таълим портали.